

FEL SIDA BLEV RÄTT?

En intervjustudie om det sociala
livet på Norra Älvstranden
av Joakim Forsemalm, fil. dr etnologi

Mars 2011

INNEHÅLL

BAKGRUND	4
Norra Älvstranden då	4
Postindustrialiseringen av väst	6
STUDIENS GENOMFÖRANDE	8
NORRA ÄLVSTRANDEN IDAG	9
Boendesituationer	9
Omgivningsrelationer	13
Rörelseaktioner	16
Områdesidentifikationer	20
Framtidsreflektioner	22
NORRA ÄLVSTRANDEN I FRAMTIDEN	25
Ett utbud på uppgång	25
Norra Älvstranden – som alla andra, men också helt unik	26
En lokal identitet?	27
Norra Älvstranden och framtiden	28
Till slut	29
REFERENSER	30
ORIENTERINGSKARTA	30
BILAGA: FRÅGELISTA	31

Fel sida blev rätt?

En intervjustudie om det sociala livet på Norra Älvstranden

mars 2011

Beställare:

Älvstranden Utveckling AB genom Cecilia Strömer

Konsult:

Radar arkitektur & planering AB

Surbrunnsgatan 6

411 19 Göteborg

031-10 98 90

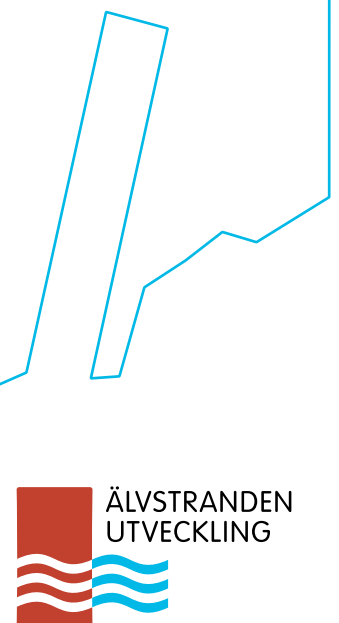
text: Joakim Forsemalm, fil. dr etnologi

layout: Eva Aronsson

Bilder från Älvstranden Utveckling AB bildbank,
fotograf Hans Wretling, utom bilder s. 4 och 7.

2010 var det 25 år sedan omvandlingen av Göta Älvs norra sida startade. Varvsindustrin har blivit till kunskapskluster och till boende i vattennära lägen. Utgångspunkten för den förändringen har varit att bygga den goda staden – en stad för alla. När nu Norra Älvstranden kommit en bra bit på vägen (ungefär 10 000 av de planerade 20 000 boende är inflyttade) och när utvecklingen siktar åt nya delar av älvstaden är det tid för reflektion. Hur gott blev livet? Var är det gott att bo på Norra Älvstranden? Vilka strukturer understödjer eller stjälpjer möjligheter för det goda livet?

Den här intervjustudien ger 17 olika svar på dessa frågor från boende på Norra Älvstranden. Eller Norra Älvstranden, förresten, är det egentligen där man bor? De djupa historiska kopplingarna i området har skapat identiteter som till viss del finns kvar idag och man bor i Eriksberg, på Lindholmen eller i Sannegården – alla med lång historia i Göteborg. Genom en allt stridare ström av besökare och en ständigt ökande boendebefolkning skapas förutsättningarna för ett nytt platstaggande här, nu mer kopplat till rekreativa rörelser längs vatten och grönområden. Det är i stort berättelser om ett på flera sätt fungerande vardagsliv som präglar rapporten, men det finns också uttryck för bland annat avsaknad av möjligheter till lokala kulturaktiviteter. Utifrån vad de som intervjuats under denna studie berättat, framstår också denna del av Göteborg bra rumsligt integrerad med Göteborg som helhet, däremot mindre så med de närmast angränsande stadsdelarna.

BAKGRUND

2010 var det 25 år sedan omvandlingen av Göta Älvs norra sida startade. Varvsindustrin har blivit till kunskapskluster och till boende i vattennära lägen. Utgångspunkten för den förändringen har varit att bygga den goda staden – en stad för alla. När nu Norra Älvstranden kommit en bra bit på vägen (ungefär 10 000 av de tänka 20 000 boende är inflyttade) och när utvecklingen siktar åt nya delar av älvstaden är det tid för reflektion. Hur gott blev livet? Var är det gott att bo på Norra Älvstranden? Vilka strukturer understödjer eller stjälper möjligheter för det goda livet?

Norra Älvstränden då

Det som idag går under namnet Norra Älvstranden har befolkats ända sedan 1300-talet, och har sedan i alla fall 1500-talet varit en plats för skeppsbyggande. Anorna som i mångt och mycket försvann i och med varvsnedläggningarna under 1970-talets slut går således långt tillbaka i tiden.

När flera av de som gick hem en sista gång från varven efter över 40 år i tjänst berättar om den period som skulle innebära en radikal förändring av både geografiska och sociala livet i denna del av Göteborg, är det dock inte med missmod eller sorg i rösterna. ”Man bytte ju i alla fall inte varv”, som en av männen uttryckte det på en av Gamla Lindholmsspojars träffar i Aftonstjärnans lokaler. Att man inte blev ersatt på sin post var viktigt, men att en förhållandevis radikal förändring av miljöerna blev ett resultat av varvsindustrins kris skapade inte någon identitetskras bland dem som vi pratat med i denna studie.

Livet på varven har dokumenterats i flera sammanhang. Etnologen Ninni Trossholmens sammanställning av uppsatser skrivna av etnologstudenter 1970-2000 (en bra källa för dig som vill fördjupa dig mer i Norra Älvstrandens historia) beskriver ett vardagsliv fullt av rörelse, av utomhusvistelse, av trång-

boddhet, av ekonomiska problem . Och – av kommers: berättelsen av Elsa, 70 år, sammanfattar bra bilden av hur det var förr. Elsa växte upp på Lindholmen, en ”egen stadsdel” på den tiden:

Det var en blomstrande stadsdel med många affärer. På 1920-talet fanns det 66 butiker. Vi hade mjölk-, speceri-, charkuteri-, blomster-, kemikalie-, tobak-, bageri-, sko-, fisk-, och godisaffärer. Det fanns också krukmakeri, cykelhandlare, klockmakare, snickeri och karamellfabrik. En barberare och ett skrädveri fanns med. Vi hade också en ambulerande fiskhandlare, han kom med sin kärra fullastad med fiskelådor och gick in på gårdarna där han ringde med sin klocka, då blev det fart på tanterna i huset. Fjellmans plåtslageri och Grabms väskfabrik hade många Lindholmsbor som anställda. Vi hade även post och polisstation, för att inte tala om alla kaféer som nyttjades av hamnsjåarna. Det fanns ett barnhem som låg i en gammal herrgård, så nog hade vi allt för att klara oss. Förresten så hade vi två skolor på Lindholmen, gamla och nya [skolan], där även den senaste ”mjölkflaskan” låg. Vi får ju inte glömma ”loppis”, biografen Aftonstjärnan, som är aktuell än idag.

Liksom Elsa, har Alexander en uppväxt bland ett myller av verksamheter att återberätta. Alexander, född i början av 1940-talet, växte upp vid Kvilletorget, men med en pappa som arbetade på varven var rörelserna däråt på flera sätt givna. Först genom skolgången, med träslöjden placerad på Lindholmen och med utsikt över varvsindustrin, och sen som ny i plåtslageriet.

Jag gick på Hisingdalskolan, och så gick jag i träslöjden här nere precis, och det lukade så gott i slöjdsalen, vi kokade eget lim och så, va. Och jag kommer ihåg att jag, när jag gick upp här för Verkmästargatan och såg segel och båtar och så den här lukten, det var att ”vilken fin miljö det här är, va.

Men det var det inte alla som tyckte. När motsvarande högstadiet skulle börja för 77-åriga Sigrid, som växte upp i ett hus i Tolered, lite längre in på Hisingen, blev man tilldelad skola på Hisingen. För Sigrid innebar det Lindholmsskolan, något som skulle komma att skapa mycket oro för hennes mamma. Sigrid berättade att hon varje morgon på väg till skolan fick förmaningen om att komma direkt hem efteråt och inte ha att göra med något som hände kring varvet eller hamnen. Den gamla kolhamnen i Sannegården var skitig på fler än ett sätt, förstod man på hennes berättelse. Och i backspegelns ljus är det mycket som kan bli bättre än det kanske var. Tryggare och mindre bullrigt, framförallt mindre trångbott och dragigt. Och att slippa de problemen skapade stor glädje också: Alexander berättar att hans mamma grät när hon flyttade från lägenheten med enkel standard till en helt ny lägenhet i Brunnsbo. Efter nedläggningarna av varven blev det som idag är Norra Älvstranden, i alla fall inledningsvis, än mer än tidigare forum för ”mycket skumrask, sprit och uteliggare”, som Bengt, med

över 40 år på Lindholmsvarvet i bagaget. Och på tal om tårar och Lindholmen, så var det nästan så att hans far fick det då och då, när Bengt som pojk gick ner till kolhamnen för att fånga upp det som grävmaskinerna tappat (eller släppt, beroende på hur man ser det) i lossningen från fraktfartygen. Livet var stundtals väldigt hårt, men man hjälptes åt.

Postindustrialiseringen av väst

Efter oljekrisen på 1970-talet ställdes många varvs- och industrimiljöer inför enorma omställningsproblem. Inte sällan centralt belägna och för städer och kommuner enormt viktiga ekonomiska miljöer behövde genomgå omvandlingar. Få nya betydelser genom nya innehåll. Bo Öhrström, forskare på Chalmers tekniska högskola i Göteborg, skriver i sin studie av tillkomsten av Norra Älvstranden, att trots att staten med hjälp av stora ekonomiska ansträngningar försökte vända på skutan så klarade varvsnäringen sig inte i det globala konkurrens som innebar billigare industriarbetskraft i huvudsakligen Asien (Öhrström 2004). Det blev en enorm sysselsättningsnedgång efter varvens fall, men det innebar i Göteborgs fall också att 250 hektar mark i ett mycket central på andra sätt intressant område frigjordes. Staden tillsammans med staten och andra aktörer började planera för ett liv efter varven och inledningsvis försökte man hitta annan industri (bland annat tänkte man sig här nyttja de stora maskinhallar som fanns till att bygga vindkraftverk). Successivt växte idén fram om att området, i alla fall delvis, skulle fortsätta präglas av näringsverksamheter. Vid den här tiden stavades framtidsbranscherna kunskap och teknikutveckling. Västvärlden har sedan oljekrisen allt mindre kommit att präglas av industriproduktion och i allt högre utsträckning av FoU – forskning och utveckling. Idén var att just idéer finns i väst och att billiga produktionskostnader nås i länder i öst. Begreppet kluster var på modet och på Lindholmen skapades just ett kluster, där olika företag och kunskapande institutioner sitter nära varandra med tanken att de skall kunna mötas på ett enkelt sätt och prata om det de har gemensamt – kunskaps- och teknikutveckling. Idag finns, förutom ett flertal gymnasieskolor, både Göteborgs universitets mer tekniskt inriktade institutioner (till exempel institutionen för informatik och IT-universitetet) och en filial till Chalmers på Lindholmen. En sådan science park är inte unik för Norra Älvstranden eller Göteborg. I det ”postindustrialiserade” väst, alltså i den västvärld som i allt mindre grad producerar konsumtionsvaror i industriell skala, finns sådana ”kluster” i snart sagt alla kommuner i landet. Varje kluster är förstås unika sammansättningar av kompetenser och kunskapsområden och för Lindholmen kom det inledningsvis att handla en hel del om Ericsson och Volvo, som lokaliserade utvecklingsavdelningar till området. Man hämtade också, som Öhrström diskuterar, kunskap från andra städer i världen för att inspireras kring utformning, samarbete och ekonomiska strukturer för att klara av den enorma strukturomvandling av området som man arbetade med.

Föregående avsnitt avslutades med bisatsen – men man hjälptes åt. Det är ett tydligt tema även för den strukturomvandling som skapat konceptet Norra Älvstranden med dess innehåll. Det särskilda utvecklingsbolaget Älvstranden Utveckling AB fick ansvar över de relationer som behövde skapas mellan staden, näringslivet, byggentreprenörer, fastighetsägare/förvaltare och övriga för att kunna genomföra projektet. Den goda staden blev riktmärke för hur man ville se den nya staden med direkt kontakt med vattnet växa fram, med tillägget en stad för alla. Även i det här fallet finns paralleller med andra städer som drabbades hårt av effekterna av oljekris och av varvsindustrins nedgång. Närmsta exemplet är Malmö, som likaledes kommit att utveckla sin gamla varvs- och hamnindustrimiljö utifrån klustertanken och med fokus på spektakulära boenden i undersköna lägen. På samma sätt som Bo01-projektet i Malmö (bomässan som gick av stapeln 2001 i Malmö och som visade upp ett helt nytt bostadsområde precis vid Öresunds kant) fick kritik för att vara allt annat än tillgängligt för alla, snarare tvärtom med de hyresnivåer som de nya bostäderna förde med sig i detta läge, har kritiska röster höjts om Norra Älvstranden. Det kan väl knappast vara en stad för alla om hyrorna för en medelstor trerumslägenhet kostar flera tusenlappar mer än det gör i exempelvis Majorna eller Gårdsten?

Det är inte denna studies syfte att göra en sådan analys, utan istället fokusera på det sociala liv som nu finns där. Det handlar om att ge en bild av de ”platsens kulturer” som skapas i relationer mellan människor som bor och till del verkar där (Healy 1997).

STUDIENS GENOMFÖRANDE

Studien har genomförts under vintern 2010 på uppdrag av Älvstranden Utveckling och har haft som syfte att skapa en uppfattning om stadslivet bland de boende på Norra Älvstranden. Varför valde man att bosätta sig här? Hur har förut sättningarna för socialt liv förändrats i takt med att allt man fått allt fler grannar och med det en bredare repertoar avseende socialt liv, service och rumslig tillgänglighet? Har det bostadsområde/den stadsdel man bor i idag en identitet man känner sig hemma i? Hur tänker man kring Norra Älvstranden som helhet avseende boendemiljö och stadsliv och hur ser man på sin avgränsande stadsdel? Det här var några av de frågor som arbetades fram under en inledande workshop med, förutom representanter för Älvstranden Utveckling, Lundby stadsdelsförvaltning, en av byggherrarna som bolaget arbetar med och en boende och verksam på Lindholmen. Denna workshop genererade den frågelista som använts för de 17 intervjuer som genomförts under oktober, november och december 2010. Intervjuerna, med personer som delvis introducerats inledningsvis, har genomförts antingen hemma hos informanterna, på arbetsplatser eller hos Radar arkitektur & planering. De har tagit mellan 30 och 60 minuter att genomföra. Intervjuerna har bandats, men filerna har inte sparats efter att de hanterats för denna undersökning. Namnen på de medverkande har också fingerats. Även om det som diskuterats under intervjuerna varit av någon särskilt känslig natur, hör det till god forskningsetisk sed att genom att anonymisera i den mån och utsträckning det går, skydda de informanter som möjliggör en intervjustudie. En hundra procentig säkerhet kan dock inte uppnås: i ett avgränsat geografiskt område där flera känner eller känner igen varandra, kan beskrivningar om miljöer eller sammanhang vara avslöjande faktorer för vem någon är.

Undersökningens 20-tal informanter kommer från olika delar av Norra Älvstranden – och i något fall strax utanför. Var den fysiska gränsen för området går är något som varierar beroende på vem man pratar med. Bland flera märkbara säljs exempelvis hus och lägenheter i angränsande Bräcke med geografisk benämning ”Norra Älvstranden”. Aldern på de deltagande informanterna spänner från strax under 30 till strax över 70, hälften har varit män och hälften kvinnor. Vi kommer successivt att lära känna dessa, i takt med att olika teman i deras berättelser växer fram.

---

¹För mer information om forskningsetiska förhållningssätt, se www.vr.se eller Alver & Öyens ”Etik och praktik i forskarens vardag” (1998).

NORRA ÄLVSTRANDEN IDAG

Vad är då Norra Älvstranden idag – för de som bor och verkar där? Under en handfull teman kommer i det här kapitlet undersökningens informanter till tals. Det inleds med ett avsnitt som ringar in varje informant och det handlar då hur man bor idag, när man flyttat hit och varför. Därpå följer ett avsnitt som handlar om boendet i det omgivande sammanhanget. Har man sociala kontakter med någon annan i omgivningen? Var tar sådana kontakter i så fall plats? Förflyttningar i rummet är temat för den tredje delen i kapitlet. Hur interagerar man med den fysiska miljön, hur ser rörelser inom samt in och ut från området ut? Identifikationer är det fjärde temat och där diskuteras hur man känner sig hemma i och identifierar sig med Norra Älvstranden och det delområde man bor i. Vad skulle man till exempel välja ut till ett vykort som presenterar området? Slutligen ville vi veta: hur tror man att framtiden ser ut, för sig själv i det område man bor och för Norra Älvstranden som område och del i staden?

Boendesituationer

Att det är stor skillnad på stadslivet i alla delar av Norra Älvstranden före och under samt efter varvseran omvittnar bland annat de uppsatser som Ninni Trossholmen sammanställt i sin bok om Norra Älvstranden. Genom de som intervjuats för den här studien och som bott och arbetat här under en stor del av sitt liv, understryks sådan kunskap. Och även om många vittnar om både hårt arbete i varv- och hamnindustrierna och ett undermåligt boende – oavsett hur socialt fungerande det var – så fanns det för flera som antingen växt upp eller arbetat på exempelvis Lindholmen som vände tillbaka efter fleråriga boenden på andra platser. Några har lite roliga berättelser kring detta, till exempel Bengt, som avslutade den historiska biten tidigare i denna rapport. Det handlade om hur han samlade kol i säckar som han släpade hem till familjen, vilket sparade in i alla fall på den utgiften emellanåt. Efter att ha bildat familj skaffade Bengt med fru sig ett hus söder om stan, praktiskt när man har barn. Men med dessa utflugna började Bengts fru prata om att flytta in till stan igen. Men, som Bengt uttryckte det; *”jag var svår att flytta på”*. Men just det där minnet av kolsäckarna, det kom Bengts fru ihåg när en för henne intressant lägenhet dök upp – på Lindholmen förstås. Bengt följde med och tittade på den och sen var det inget mer med det. Platsen bar ju redan delar av hans livshistoria.

Att Alexander hamnade på Lindholmen igen hade att göra med att de, alltså han och hans fru, hade bestämt sig för att efter 20 år av pendlande från Bollebygd in till arbeten i Göteborg, bestämde sig för att se på några potentiella boenden en söndag. Eller egentligen ett, i Tynnered, men så låg i brevlådan samma söndag i början av 1990-talet en broschyr från en kommunal fastighetsförvaltare om uthyrning. Det blev en sväng förbi Arbetaregatan.

Vi åkte dit först och tittade, men så såg jag att det inte var några balkonger så då sa jag till min fru att du kan gå upp och titta, jag stannar här i bilen. Men så kom hon ner och bara strålade och sa att det var fantastiskt, en riktig paradielägenhet, va. Och så då tog vi med lite kastruller och madrasser och flyttade in direkt, det tog ett tag att sälja, det var lite svårt då i början på 90-talet.

För Sigrids del var det mer på gamla dar som kontakten med Lindholmen återupptogs. Men det var inte så det var tänkt egentligen: efter ett mångårigt boende i Fiskebäck var det i västra och södra Göteborg som familj, vänner och bekanta fanns. Det som däremot inte fanns var lägenheter med hiss och flytten från huset till något annat hade en kravspecifikation: markplanslägenhet. Via kontakter kom man över en lägenhet på Lindholmen med uteplats åt två håll. Men till skillnad från till exempel Bengt, det kändes inte som att ”komma hem”. Lindholmen var för Sigrid idag nåt helt annat, egentligen varken sämre eller bättre.

Sen finns det de i undersökningen som inte tidigare haft en relation till Norra Älvstranden och dess stadsdelar. En av dem är bebyggelseantikvarien Erika, som efter att ha bott med sina två barn i Linnéstaden och dess bullriga och för barn inte helt säkra miljö, flyttade till Lindholmen 2002. Det var egentligen 20 år efter att hon först tänkte den tanken: det var något särskilt med husen, med de där miljöerna. En del av detta var dock skrämmande och olustigt, kanske var det samma saker som fick Sigrids mamma att förmana sin dotter på vägen ut genom dörren mot skolan på 1950-talet. Erika tyckte att det 1982 var ”lite för rufft och folketomt. Men jag tittade igen när den stora flöckan hade fötts (...) och jag tyckte att det fanns mer luft därute, nära vatten, en äng, luften känns renare och det är mindre stress. Lite som att bo på landet mitt i stan, det känns lite så”. Med barn kommer andra behov, andra önskemål och även om bostaden i Erikas fall blev mindre, blev friheten större. Överhuvudtaget verkar boendet på Lindholmen skapa en sådan känsla hos intervjupersonerna i den här undersökningen: det kanske inte är en ”slow city”, men det finns ett lugn här. Sannolikt ganska olikt det stoj och stim och hektiska vardagstempo 1900-tal börjans Lindholmen måste inneburit med alla sina affärer och kvarter fulla med barn.

Inte heller för snart 40-åriga José, uppväxt i Biskopsgården, kändes flytten till Sannegårdhamnen för tre år sen som att ”komma hem”. Detta trots att många gamla skolkompisar bosatt sig i närliggande stadsdelar som Bräcke och Tolered. Inte för att det var särskilt mycket längre innan: de föregående femton åren bodde han vid Stampen, ett längre stenkast från Göta Älvbron. Flytten till Sannegården hade med flera saker att göra, men framförallt skapade ett barn på väg ett behov av en större lägenhet. 120 kvadratmeter med balkong och bort från en väldigt trafikbelastad närmiljö blev det. Men för José var det också ett sätt att

få leva sin bostadsdröm: *”jag gillar det här med funkisbus och nybyggen och så (...) Jag gillar rent, snyggt, minimalistiskt. Det är smart planerat, öppna planlösningar”.*

En av föreställningarna om Norra Älvstranden är att det är ett område där inget händer, att det är en ”pensionärskuvös” och en plats för de ”55-plusare” som sålt sin villa i södra delarna av stan och köpt en nybyggd lägenhet med älvutsikt. Hur attraktivt är det för andra? För barnfamiljer är det uppenbarligen mycket intressant, och man har också fått bygga mer förskolor och utöka skolornas kapacitet i närområdena. Erika och José har ur det hänseendet fått sällskap av från England inflyttade projektledaren Charles, som tidigare bodde i Majorna med fru och kommande barn. Efter att ha varit på en föreställning i Eriksbergs-hallen sov de över på Hotell 11 och slogs av utsikten, *”wow, det här är ett intressant område att bo i”*. För nio år sedan flyttade de ut till en hyresrätt på Styrängens. Då fanns ingenting västerut, varken kring bockkranen eller stapelbädden och på platån fanns inget annat än rester från den gamla varvs- och hamnfraktstiden. Via den interna kön hos Familjebostäder fick de tag i sin lägenhet och tanken var att flytta ut på prov, se hur det kändes att bo på den sidan. Efter att i bara en månad levt med utsikten över *”en glittrande stad på andra sidan”*, kom de fram till att det bara var helt rätt. Ett par år senare bytte de boendeform till bostadsrätt; hyran i den nyproducerade hyresrätten var ändå så hög att det inte skulle utgöra någon stor skillnad i månadsutgift för boendet. De bestämde sig: det var här de skulle bo. Det hade även Solbritt och hennes make gjort, men mitt under brinnande finanskris 2008 och det medförde en del ekonomiska komplikationer med att sälja den villa de då bodde i. Men beslutet var taget, de ville flytta från Alingsås för att slippa tidskrävande arbetspendling och en sådan flytt skulle inte innebära en allt för stor omställning, var tanken. Närheten till naturen skulle vara något att sakna allt för mycket i Masthugget, dit maken hade kopplingar sedan tidigare i ”boendekarriären”. Sannegårdhamnen, med sin närhet till grönska och vatten blev en lämplig lösning. En av de gröna punkterna i området är det närliggande Sörhallsberget. Strax väster om det bor Maria, som faktisk hade sina misstankar om att det dåliga ryktet stämde:

Man fick känslan att det var för 55+ som det var avsett, men så har det ju inte blivit riktigt. Eller, det finns ju många som, liksom oss har skaffat barn, men som flyttar ut då, till hus. Och vi skulle gärna bor kvar, men ha en trädgård, och det finns ju inte här. Jag kan tänka mig ett radhus, men det finns ju inte så mycket, lite uppe på platån nu i och för sig. Vi bor vid Sörhallsberget. Vi valde detta för att min sambo jobbade här på Lindholmen Science Park och när vi var på besök innan vi flyttade hit så såg man att detta var ett schysst område att bo i, att det hade hänt mycket sedan förra gången jag bodde i Göteborg, när jag pluggade. Vi har en 4:a på 100 kvadrat, som vi köpte helt nybyggd, så vi fick vara med och välja och så. Det är hus som är 8-9 våningar, med en gemensam gård med en liten lekplats som används ganska flitigt.

Åt andra hållet bor Sven-Erik, närmre bestämt precis intill ”potatisåkeren”, som kolonilotterna kallades för, ”av gubbarna” som arbetade utanför fönstret från det hus som han köpte delvis nedbrunnit och sedan byggt om till ett flerfamiljshus. I vilket han disponerar en hel våning själv. Numera bor han där med sin fru, barnen är sedan länge utflugna, men den yngsta sonen bor i Eriksberg och har nära till söndagsmiddagen hos föräldrarna på Lindholmen. Sven-Erik har sin verksamhet mer eller mindre runt hörnet, så vardagslivet är samlat i omgivningen.

Mellikas boendesituation skiljer sig från de allra flestas på det sättet att hon är rullstolsburen. Tillgänglighet blir en aspekt som får en kanske lite distinktare innebörd och Mellika lämnade ett mindre samhälle söder om Göteborg för ett par år sedan - just av tillgänglighetsskäl. I den för hennes behov bättre anpassade lägenheten blev livet enklare, samtidigt som arbetet kom närmare. *”Det är dyrt att bo här, men å andra sidan får jag allt som jag vill ha det”*, understryker Mellika.

Omgivningsrelationer

Solbritt, 60-årig universitetslärare som bott på Eriksberg i snart tre år, tycker som de flesta i undersökningen att det som tidigare varit ett allt för skralt serviceutbud nu börjar att ”ta sig”. Livskvalitén ökar; ett bra bageri, en välsorterad mataffär, en fiskhandlare – är några markörer för ett gott liv:

Jag är mer och mer nöjd med vad som händer på Norra Älvstranden. Nyligen öppnade en sprillans ny affär i kvarteret: Baka, ett stenugnsbageri. En fiskaffär öppnade i våras i grannkvarteret och så fick Coop en välbehövlig konkurrens av Kvantum Sannegården. Steinbrenner & Nyberg öppnade också i oktober och konditori Snövit i grannskapet bara någon tid dessförinnan. En ny vårdcentral vid Eriksberg också. Infrastrukturen blir bättre och bättre, men småaffärerna som fiskaffären och nya Baka gör mig gladast.

Markus, som flyttat runt i världen under en rad år och efter ett nedslag med sin sambo i en liten etta i Mölndal sökte sig efter något större, hamnade i en fyra på Eriksberg med, som han uttryckte det, en ”New York-liknande utsikt över hamn och stan”. Markus är inte lika exalterad över utbudet som Solbritt, men även han pratade om hur saker och ting ändå ”börjar hända” på Norra Älvstranden. Just den nyöppnade fiskaffären blir i hans berättelse ett tecken på att en ”kritisk massa” för det stadsliv han längtar efter skall uppstå. Men det är inte för att det finns en strategi från Göteborgs sida, som han uttrycker det – snarare trots det arbete som görs med att planera stadsrum/stadsliv. För Markus är utsikten och att kunna åka båt – och ha en närliggande båtplats – till sitt arbete det som gör Eriksberg till ett bra bostadsläge. Men avsaknaden av en vettig parkeringsstrategi för boende och besökare samt en tydlig idé för ambitionen med områdets rumsligheter gör att det inte alls är säkert att det blir något mer permanent boende.

Serviceutbudet på Norra Älvstranden har blivit större varefter stadsdelarna byggts ut.

Naturligtvis är det närhet till vattnet, till båtar, egna och andras, som lockat många till ett boende på Norra Älvstranden. När Axel under 2010 separerade från sin sambo, funderande han intensivt kring vilka preferenser som skulle gälla för framtiden. Ensamstående, med två små barn och med ett jobb i Kungshöjd. Och med en uppväxt just invid havet i Bohuslän; en av de spektakulära bostäderna i Gamla Kvarnhuset blev svaret:

Det bästa med den är ju utsikten över vattnet, man ser ju hela vattnet faktiskt. Men det var en tillfällighet att jag hamnade här, men so far so good. Men den föreställningen som du målade upp, det var min också, att det var dött. Och det känns ju att det går att få ut mycket mer av det, speciellt med servicenäringen, restauranger och sånt där, va, det är väldigt begränsat. Men nu har exempelvis ICA Kvantum kommit, det är ju bra, men kanske dödar man de små butikerna då, jag vet inte. Jag har två barn också (2 och 3,5 år), det är ju inte oviktigt förstås och eftersom jag har växt upp vid havet själv så vill jag väl ge det där till mina barn och det är ju fantastiskt att kunna åka med båten efter dagis, va och att ostindiefararen ligger där och så .

Som nyinflyttad har man förstås mycket att upptäcka. Alla vill kanske inte delta i det som finns lokalt i termer av föreningsliv men att det finns saker att ta sig för efter arbetstid. Under den mörka, kalla och lite blåsiga halvåret finns det uppenbarligen ett behov av detta. Axel fortsätter: *”Vad gäller utbud och så, det finns inget utbud, ingen lockas ju dit, i synnerhet inte så här års (vintertid). Restaurang och kaféer, det är ju ett bra sätt att locka folk. Och också... vad gör man en dag om det regnar eller snöar, då finns det inte så mycket att göra, inga kommunala satsningar.*

Det är i det vardagliga stadslivet som de goda och bestående relationerna skapas: bland den grupp av informanterna som flyttat till området under de senare åren har det som vi sett funnits en del frågetecken kring vilken typ av vardagsliv som kommer att kunna skapas på en plats som geografiskt är både nära mycket annat (city, arbete, friluftsliv, m.m.) och som ger avslappnande upplevelser i form av närkontakt med vattnet. Skulle även en givande social samvaro räknas till de andra plusvärdena? Svaret verkar vara ja hos de flesta. Visst, det finns en hel del saker kvar att önska, inte minst som vi ser med inomhusaktiviteter vintertid, men det som kallas för Norra Älvstranden rymmer i allt högre utsträckning det som krävs för att man skall kunna stanna där längre, att inte behöva förflytta sig för att få fatt i vardagslivets goda.

Stadsdelarna inom det större området är förstås olika varandra. Där Lindholmen har en längre historia som bostadsområde att bygga förutsättningar för ett gott vardagsliv, behövs mer arbete i Eriksberg och Sannegården. Men att områdena ”närmar sig varandra” finns det fler exempel på. En sak som flera nämner är hur motion och rörelsen blir en stadsdelsövergripande faktor: man

joggar eller går på promenader utmed kajen och andra stråk som finns – vad som verkar vara en för många lagom runda. Som Markus, som brukar området året runt för promenad eller jogging, uttrycker det: ”Jag tror att medelinvånaren här på Norra Älstranden går väl 2,2 km på sin promenad, ungefär, från Färjenäs och bort till Lindholmen”. Överhuvudtaget rekreation framstår som ett stadslivsskapande element. Maria, med utsikt över Sörhallsberget från sin lägenhet i Östra Sannegården, har tillsammans med sin man en kolonilott på Lindholmen:

Detta med att vi har lägenhet och längtar till hus, då är det ju bra att vi har en kolonilott och det gör våran pojke (6 år) lite mer självständig, han har sina kompisar som han träffar där och så och det blir lite friare på så vis. Så det området är jättebra för oss som inte har trädgård. Vi är väl där mars- oktober ungefär. Man arrenderar och det är väl en tre års kö eller så. Man kan till och med lämna kvar lite verktyg och sånt, det är ingen som tar det. Det är ju fantastiskt.

Vad gäller aktiviteter: vi går och badar en gång i veckan på Lundbybadet och så går flickorna på dans inne i stan. Men det är bäst på sommaren, då bor vi ju nära grönområden och lekplats precis bredvid. Det är väldigt fint här på sommaren, vi har en kolonilott också vid koloniträdgården, ibland tar vi med middagen ner dit och äter. Det är lins kvalitet! Sen så är jag med i en filmgrupp på Aftonstjärnan, vi jobbar med barnfilm där. Och så har vi mycket bra grannar också, det är en fin gemenskap, man har städdagar och sånt där (Erika).

Erika och Maria, två personer som möts i skarven mellan bostadsområdena och på en plats som skapar relationer mellan en gammal stadsdel och en väldigt ny. Sociala interaktioner som skapar rumsliga integrationer. I nästa avsnitt utvidgas informanternas rörelsemönster – hur väl integrerat är dessa stadsdelar med resten av staden?

Färjenäsparken som nyss har rustats upp erbjuder sköna omgivelser för rekreation .

Rörelseaktioner

I vilka riktningar rörelserna går inom Norra Älvstranden har vi delvis fått en inblick i. Svaret på en sådan fråga är förstås också individuellt: hur man exempelvis tar sig till och från arbete, kanske via dagis och skola och träningar, matinköp m.m. beror på vem man frågar. Men i det material som skapats genom föreliggande intervjustudie finns en hel del tydliga mönster. Som vi såg inledningsvis i den här rapporten, fanns det tidigare oerhört mycket kommers och verksamheter på Lindholmen, kommerser och andra verksamheter som idag finns i en mer begränsad omfattning. Men det som finns har en väldigt stor betydelse. Det mest lysande exemplet, på flera sätt, är förstås Aftonstjärnan, som fyller sociala funktioner för många på Lindholmen. Aftonstjärnan är samlingspunkt för Gamla Lindholmspojkar varje torsdag (de har också sitt föreningskontor i huset), träffar med en rå men hjärtlig jargong, med sillmackor och många berättelser om förr och nu. Ett hårt men kamratligt liv är i fokus när man ber dem berätta och det är både arbete och livet vid sidan av som kommer upp som teman. Av dem som fortfarande lever i området, vilket är några stycken i denna studie, beskrivs det mindre utbudet och den mindre livaktigheten dock inte som något större problem. Samhället ser helt enkelt annorlunda ut:

Ja, vettu, man växer ju in i det, va. Det är ingenting som jag tänker på att jag gått över till det här med stormarknaderna. Det var ju rätt fräckt när de kom också. Men det är ju skillnad, det var ett lugnare sambälle då, det var en högtidsstund bara att komma upp på Ramberget med farsan, va, och sitta på en filt och dricka kaffe och saft med bulle. Det var en helt annan värld.

Och förr, i de här affärerna så pratade man med varandra i affärerna, de som hade affärerna kände förstås alla som kom och sa ”vad skall det vara i dag då, fru Andersson?”. Och när visselpipan lät från varven, då gick busmödrarna hem och dukade bordet, det tog 20 minuter för gubben att komma hem från arbetet. Gubben han ramlade ner på kökssoffan sen och stannade där sen.

Dagens ”gubbar”, de män som bor på Lindholmen eller övriga Norra Älvstranden idag verkar stanna mycket mindre på sofflocket efter jobbet. Resorna till arbetet är också längre. Gamla Lindholmspojkar är intressant att lyfta fram i denna studie för att det inte bara samlar boende på Lindholmen. Boende i närområdet är snarare undantag i denna stora samling människor. Alla har på något sätt en koppling till stadsdelen, huvudsakligen som före detta arbetare på varven eller någon annan supportande industri. Idag bor de i Guldheden, Backa, Bagaregården eller någon annan stans. Varje torsdag rör de sig in till området. Det gör även andra, kanske främst till Eriksbergshallen eller till Lindholmen nyligen flyttade Backa Teater.

Men det är förstås arbetsresor som skapar de flesta rörelserna till och från stadsdelarna på Norra Älvstranden. Huvudsakligen är det till Lindholmen, Norra Älvstrandens mer utpräglade verksamhetsområde, som dessa rörelser mynnar i. Även de som vi pratat med i denna studie har fått frågor om pendling och andra rörelser mellan sin bostad och andra delar av staden och i den populationen är det ingen som har så nära till sitt arbete som till Lindholmen. Två undantag finns dock - Sven-Erik och Ove, som båda bor och verkar med egna verksamheter i närheten av varandra. Men de flesta rör sig längre sträckor, några med bil, men de allra flesta åker kollektivt. Huvudsakligen stombuss 16, men också båt:

Det är en ynnest att få åka båt till jobbet varje dag. Väldigt bra kommunikationer. Vi jobbar i stan båda två. Men jag reser mycket i jobbet så detta är en ynnest att komma hem till. Vi använder vattnet mycket, har båt i Sannegårdshamnen, vi hyr dem separat men av Familjebostäder, som har några platser man kan hyra.

Dagiset ligger i Johanneberg, så jag åker med bil de dagar jag har barnen, men annars är det bussen som gäller, det funkar ju bra, men båten skulle ju gå oftare, det hade varit bra för mig. Jag skulle lätt åkt båten varje dag, men med mitt jobb är det svårt att tajma med tider. Ofta blir det båt in och buss hem, 16 går ju väldigt tätt, det är ju bra. Men de är ju väldigt belastad, det är vissa stunder man får vänta på en tur och ta nästa, särskilt om man har barnvagn, du vet det är roddigt att komma in och så har man kostym och väskor och så. Tycker också att Rosenlund som avstigning/påstigning i relation till andra kommunikationer är rätt kass, det är för stort avstånd.

Markus och Axel är rätt typiska för de Norra Älvstrandsbor som intervjuats för denna studie. Man arbetar i Göteborg och har goda möjligheter att antingen åka kollektivt, eller använda cykeln. Ett par av de intervjuade arbetar i innerstaden, med den närhet det ger till arbetet, nästan oavsett var i det större området man bor. Men även om man, som Erika, arbetar i Gamlestaden, så finns bra förbindelser kollektivt, eller ännu bättre med cykel. Även Maria blandar olika färdmedel för att hantera de vardagliga förflyttningar:

Om det inte snöar eller är slask, så cyklar jag till jobbet, över Ringön och över Marieholmsbron. Det är en bra väg, förutom att det inte finns några cykelbanor. Man får cykla på trottoarerna. Annars kan man ju åka båt över och cykla på den sidan. Det är ganska smidigt att ta sig dit hur som helst. Jag brukar handla på vägen hem, i Hemköp i Nordstan. Inte den roligaste mataffären kanske, men det är på vägen. Vi har ju Eriksbergs köpcentrum, men det är en kvart åt "fel" håll för mig, så det blir inte ofta av att handla där. Sen har vi ju en ny ICA-affär här, bredvid barnens skola, men den är bara en vecka gammal så jag har inte lärt känna den än. (Erika)

Vår-sommar-höst cyklar jag till jobbet, då är det smidigt att lämna på skolan och så och även med bussen. Hyfsat smidigt i förhållande till skolan, men buss 16 är lite hopplös, den är alltid helt full. Annars tycker jag att man skall utveckla båttrafiken istället, den är ju väldigt praktisk, men den går för sällan från de hållplatser som skulle funka för oss. Bussen går oftare, men den är inte lika gen. Det allra bästa vore ju att lägga på fler broar över ähven; att cykla som man gör nu över Göta Älvbron, då måste man cykla utmed Lundbyleden, det är inte så mysigt. Det känns inte som man vill koppla ihop detta området med resten av stan. Det är lite dåligt. Och med Rosenlund, det är ingen fungerande knypunkt det beller, man får ha sig upp till Järntorget för att komma vidare. Och på sena kvällar är det ju inte någon mysig plats att vara på heller. (Maria)

Mellika flyttade in till centrala Göteborg för att få en ökad tillgänglighet och ett smidigare liv. Men riktigt bra finner hon det inte; det finns höjdskillnader som ställer till det för hennes framkomstmöjligheter och under vintern är en för långsam och för ofullständig snöröjning ett stort problem. Uppe på Platån, där hon bor, är det både en bit till en mer handikappanpassad busslinje, men också relativt långt till affärer och annan service: *"Det är dåligt med affärer här. Bra runt Sannegården, men inte här vid Eriksberg. Här finns ingenting!"*

Vid tiden för intervjuerna för denna undersökning har ICA Kvantum i Sannegården precis öppnat och de flesta av informanterna har inte riktigt etablerat någon tydlig relation till affären, även om det uppenbarligen är ett välkommet tillskott, inte minst för Lindholmsborna som får närmre till en större matbutik. Avståndet till COOP Forum i Eriksbergs köpcentrum verkar heller inte ha varit problematiskt långt bort. Däremot har den sistnämnda fått, som någon uttrycker det, "skärpa till sig" i konkurrensen av det förra, vilket flera ser som positivt. Att fler mataffärer tillkommer i området ger också effekten att bilen behövs användas allt mindre: Sven-Erik beskrev sig själv varit en typisk "bilmänniska", men med nödvändiga utbudstillskott och en allt bättre och mer tillgängliggörande kollektivtrafik, får bilen stå allt mer. Det skapar i sin tur ett nyttjande av det lokala näringslivet.

I sin bok om Norra Älvstranden gör Ninni Trossholmen flera vandringar i området tillsammans med några kollegor: *"Ganska många människor rör sig i området och vi får uppfattningen att området är populärt att ströva i"*, är en mening som beskriver området kring kyrkoruinen, Karl IX:s Göteborg vid Färjenäs (Trossholmen 2009, s.15). Men den skulle, med utgångspunkt i vad informanterna sagt i den här undersökningen, kunna gälla för hela geografin från just Färjenäs och bort till Lindholmen, delen med huvudsakligen bostäder. Där vänder man, alternativt börjar man, på sin promenad om man inte har något ärende vidare österut mot Lindholmen science park.

Bland de som intervjuats inom ramen för den här studien kan man, kring temat ”rörelseaktioner” säga att det som man inte tycker finns på Norra Älvstranden, det rör man sig inte till angränsande stadsdelar som Bräcke, Wieselgrensplatsen, Backaplan eller Kville efter. När ett bristande utbud uttrycks är referenspunkten för var det man eftersöker eller redan har snarare Göteborgs innerstad eller för den delen andra städer. I hänseendet spektakulär utsikt och närhet till vattnet så liknar exempelvis Eriksberg New York eller någon annan metropol. Går man och längtar efter att vara ”någon annan” här? På vilket sätt identifierar man sig som Norra Älvstrandsbo egentligen?

Stombuss 16 vid hållplats Lindholmen.

Älvsnavben släpper av passagerare vid Lindholmsspiren.

Områdesidentifikationer

Som en del av intervjuerna som genomfördes i denna studie, fick informanterna i uppgift att beskriva hur ett vykort skulle kunna se ut, som de skulle skicka till någon bekant eller affärspartner, för att presentera Norra Älvstranden. Tre saker fick nämnas. Med vilka tre saker skapar man på det sättet Norra Älvstrandidentiteter? Resultatet ser ni här intill, i några exempel på hur sådana vykort skulle kunna se ut. Den övningen handlade om att skapa en Norra Älvstrandidentitet. Men det visade sig inte vara något naturligt sätt för informanterna att förhålla sig till sin hemmiljö. Man är helt enkelt inte en "Norra Älvstrandbo", utan en Lindholmsbo, Sannegårdsbo eller Eriksbergsbo. De gamla rumsliga avgränsningarna lever kvar (i den mån de fanns förr i boendesammanhanget – Sannegårdshamnen var ju tidigare en kolhamn). För ett 10-tal år sedan förekom diskussioner också om att Norra Älvstranden inte sågs som en del av Hisingen, att till och med namnet på den nya stadsdelen relaterade till Göteborgs innerstad snarare än Hisingen (tänkbart namn kunde varit Södra Hisingstrand, t.ex.). Men den kopplingen verkar mindre problematisk bland denna undersökningens informanter. Det är enklare att, för vänner och bekanta som inte känner till Göteborg så väl, att använda Hisingen som referens.

Ja, jag gillar Hisingen, ett tag innan jag flyttade hit så kändes det ju sådär, men jag gillar det mer och mer. Det är lite intressant, säger man att man bor på Norra Älvstranden så säger folk "å, vad fint" och sådär och säger man att man bor på Hisingen så blir det helt andra reaktioner... typ "hur mår du" (haha), jag har faktiskt fått den frågan. Det var väl inte för inte man placerade Ryaverken och mentalsjukhus och hamnen härute... (Erika)

Jag brukar säga att vi bor på Eriksberg, men egentligen är det väl Östra Sannegårdshamnen. Men Norra Älvstranden, det säger jag aldrig, inte ens till de som inte känner till Göteborg. Norra Älvstranden är inget begrepp jag använder. "Eriksberg, norr om stan" eller "på Hisingen", blir det nog. Men innan, på Miraallén, då sa jag att jag bodde i Sannegårdshamnen. Men det tror jag inte folk riktigt vet heller. Men här på jobbet, de som varit ute här nån helg, de är alltid positiva om hur det ser ut, hur mycket som har hänt och så. (Maria)

Här kan man diskutera svårigheterna med att skapa identitet genom att utifrån bestämma vad något skall vara. Kanske har svårigheterna att känna sig som en "Norra Älvstrandbo" en koppling till de delvis negativa föreställningar som finns om området? Kanske har det att göra med skalan – det som på kartan benämns som Norra Älvstranden är för det första flera stadsdelar rent förvaltningsmässigt, vilket kan skapa begreppslig oreda. Lättare att ta till den närmsta, det mindre perspektivet i det fallet, kanske. Intressant i Marias funderingar är att hon snarare använder Hisingen för att berätta bostadslokaliseringen, snarare

än Norra Älvstranden. Vad det beror på att det sistnämnda inte är en självklar referens för beskrivningar av det lokala identiteten och till- eller hemhörigheten, finns det förstås många olika svar på. Det verkar dock inte vara något problematiskt ur de boendes perspektiv: man trivs i stort sett bra i sin stadsdel och att det administrativt går under benämningen "Norra Älvstranden" förhåller de flesta sig inte till alls.

I det sista avsnittet i detta kapitel pratar informanterna om hur de ser på sin framtid i området och om områdets framtid.

Framtidsreflektioner

Utifrån vad de personer som intervjuats för denna studie berättat, är de olika stadsdelarna inom Norra Älvstranden i stort sett goda boendemiljöer och man är nöjd med mycket. Men vad skulle vara anledningar till att flytta? I detta för kapitlet avslutande avsnitt kommer vi in på informanternas tankar om framtiden – sin egen och områdets.

Om du frågar mig så skulle vi aldrig flytta härifrån, men min fru har växt upp i hus, så om hon lyckas övertala mig kanske det blir annat. Hon ser detta som ett temporärt boende, men jag ser det som permanent och vill bo här i minst 10 år innan jag planerar att flytta, allt finns som vi behöver, närheten till stan, till dagis. Och till jobbet. Flytta? Nej, jag trivs skitbra, det är mitt drömboende.

José uttrycker i det här utdraget en slags extrem i de samlade berättelserna: han är den av de som intervjuats som mest tydligt uttrycker hur nöjd han är med där han är nu – boende i en lägenhet i Sannegården med utsikt över vattnet och med närhet till både jobb och dagis. Av de för studien intervjuade personerna är det egentligen bara en som mer aktivt funderar på boende någon annan stans. Men även om man trivs och tänker sig en framtid här, finns det saker att förbättra. Tidigare har konsumtionsutbudet diskuterats som relativt bra, men som också kan bli bättre. En, som Markus uttryckte det, ”kritisk massa” är på väg att skapas, vilket fiskaffär och ett bra bageri är exempel på det där ”livsgoda” som kan tillkomma med tillräckligt mycket boende runt omkring.

Just Markus tar sig inte gärna bortom bockkranen i en västlig riktning (upp på ”stapelbädden”), för det ”finns inget där” för honom. Men för de som har barn gör det förstås det – Färjenäs lekplats och näridrottsplats blir allt mer en målpunkt för såväl de boende i för den här utredningen aktuella stadsdelarna som för människor i staden som helhet. Charles, som numera bor i lägenhet i Eriksberg med stor och inglasad balkong som fungerar som det där inomhusrummet som flera saknar vintertid, minns hur Plikta i Slottsskogens kant nära Linnéplatsen tidigare varit en självklar utflyktspunkt. Numera täcks just det behovet genom av nya lekplatsen vid Färjenäs. Här ryms något intressant på det sättet att Norra Älvstranden som koncept eller begrepp märks implicit i reso-

Sannegårdsbron.

nemangen. Även om man inte använder det som uttryck för där man bor, så är Norra Älvstranden slut vid järnvägsspåren eller Lundbyleden, beroende på vem man frågar. Det som är utanför är något annat:

Om man tittar, från andra sidan älven, så känns ju det här området ganska avskuret, man ser Ramberget, och där skulle man väl kanske kunna ta sig på promenad, men det finns alldeles för mycket att passera, leder och sånt. Det är ingen option att ta sig däråt för rekreation. Vi är mest omkring där vi bor, en del vid koloniträdgården där vi har en lott. Och så är vi en del vid Färjenäsparken, det har ju blivit väldigt fint. Men annars tar vi faktiskt bilen (som vi har i garage, hissen direkt upp) om vi vill ha naturupplevelser. Då åker vi ut till Hönö, Öckerö och så en del, lite längre utflykt. En av anledningarna till att vi inte funderar kring [boende på] platån är lukten från Arendal, och att tågen går så nära där. Det är inte så mycket ljudet, utan vad som fraktas på den, det känns ju inte så roligt. Även uppe vid Krokängsparken, där finns den ju radbus, men det är ju inte heller en option utifrån det. (Maria)

I och med att det har öppnats upp mot Färjenäsberget så är det väl någon gång ibland man går dit, men det finns ingenting där borta, på andra sidan bassängen. Det är inte särskilt inbjudande heller, men den extremt fula trappen på väggen som man har byggt där. Det är inte välkommande alls. (Markus)

Och det känner jag också, att Eketrögatan ligger precis bakom, att det skulle kunna vara mer blandat, liksom, att det är lite "svennigt" här vilket jag inte tycker känns bra va. Kanske skulle man kunna ha in ett kulturhus eller så, va eller nåt som öppnar upp för de frågorna. (Axel)

Här verkar finnas en samstämmighet: det finns barriärer som separerar, vilket enligt Axels kommentar pekar på möjliga etniska eller klassmässiga implikationer. Vad kan göras för att överbrygga sådana barriärer?

En sak skulle kunna vara att gå på Sven-Eriks linje, vilket handlar om en utsträckt färjetrafik, med båtar som sträcker sig ut till Saltholmen även från denna sida av älven. Här ryms en stor potential, för hela älvrummet men inte minst för integrationen av detta område till resten av staden. En intressant sak som just Sven-Erik nämner kring rumslig integrering är hur öppen och tillgänglig vattenkontakten är på den norra sidan av älven: den genomgående sträckning av gång- och cykelbana som finns från Lindholmen och hela vägen bort till Färjenäs med dess näridrotts- och lekplats har inte någon motsvarighet på den södra sidan. Det här kanske inte lyfts fram tillräckligt i talet om stadsdelarna här, men att döma av den mängd människor som nyttjar denna del av staden under sommarhalvåret så är detta väl känt ändå. Det skulle kunna vara en viktig utgångspunkt för utvecklingen av centrala Älvstaden – ett sammanhängande och tillgängligt promenadstråk utmed vatten är ett populärt utflyktsmål.

Intressant nog angående framtidsankarna för området är att de flesta trots allt är nöjda med det mesta. Sin boendesituation, både vad lägenhet och läge beträffar: det är som vi sett få som funderar på en flytt och om det skulle bli aktuellt så är det rimligt att tro att de flesta skulle vilja byta inom stadsdelen man bor. Detta sannolikt för att det mesta både finns här och fungerar tillfredställande i stort: kollektivtrafiken gör det enkelt att förflytta sig dit man behöver, de vardagliga inköpen kan oftast göras i närheten av bostaden och på vägen hem från arbete eller hämtning i skola eller förskola. Det finns tillgång till vardaglig motion, både utomhus och genom olika gym. Läsningen av det som informanterna sagt under intervjuerna pekar framförallt ut avsaknaden någon slags kulturinstitution som det som inte alls finns, det skulle exempelvis kunna vara ett för området som helhet mer centralt beläget bibliotek.

Höstprakt vid Lindholmen

Färjenäsparken.

NORRA ÄLVSTRANDEN I FRAMTIDEN

Vilka slutsatser kan man då dra av den här undersökningen? Det är värt igen att understryka att, eftersom det varit en kvalitativ studie, att det som sagts av informanterna inte kan generaliseras att gälla för alla andra som bor eller verkar i någon av Norra Älvstrandens stadsdelar. Det här är ett knappt tjugotal olika individers utsagor om livet på Norra Älvstranden. Det betyder dock inte att det inte finns sådant i det som berättats som inte kan säga något allmänt om hur det är att bo och leva där. Ur dessa 17 invånares berättelser kan man skönja tendenser, inte minst genom att det finns en hel del liknande funderingar och resonemang för olika saker och ting. I det här avslutande kapitlet kommer en del sådana tendenser att diskuteras för att komma fram mot några funderingar kring vilka framtidsbilder som kan målas upp för området samt vad vi kan lära oss av just den här stadsomvandlingsprocessen.

Ett utbud på uppgång

I takt med att antalet boende successivt ökar, ges också förutsättningar för ett näringsutbud att växa och utvecklas. I denna undersökning har vi sett att man till viss del är missnöjd med utbudet av affärer och butiker, men också att man dels börjar bli mer och mer nöjd. Dels har man inte utnyttjat det som redan finns – exempelvis Port Artur. Ett bra bageri och en fiskaffär: skall man välja ut några tydliga markörer för vad ett gott liv skall innehålla så är det utifrån denna undersökning ett par väl valda exempel. I Majorna är kön lång på Koopmansgatan varje lördag till det lokala bageriet. Det känns kontinentalt – både kön och det purfärska frukostbrödet till helgens långa och avkopplande frukostar. Det finns utrymme för kompletteringar och en ökad bredd, men ingen i den här undersökningen är helt missnöjd med utbudet, varken i sin avgränsade stadsdel eller för Norra Älvstranden som helhet. En ökad konkurrens i mataffärsutbudet är välkommet och bättre för kunderna. Att man nyttjar det lokala näringslivet är uppenbart: det är, vilket vi tidigare varit inne på, huvudsakligen i de närliggande affärerna man handlar mat, med några undantag. Man går och fikar på de lokala caféerna, i alla fall under årets bättre och ljusare månader.

Men det är inte bara i konsumtionshänseende som man är mer och mer nöjd med sitt område vad gäller utbudet. Skolor och förskolor byggs successivt ut och ingen har uttryckt något missnöje med den pedagogiska kvalitén eller med lokaler. Det som saknas enligt denna undersökning informanter är ett rikare kulturellt utbud, eller kanske snarare ett mer tillgängligt sådant. Framförallt Lindholmen är försett med flera teatrar, samlingslokaler och stadsdelsbiblioteket, men den största delen av befolkningsökningen sker inte i den delen av Norra Älvstranden. Att tillgå exempelvis ett bibliotek med bättre öppettider och med en för området mer centralt belägen placering verkar vara ett önskemål. Inte minst från den ökande andelen barnfamiljer som vill ha någonstans att ta vägen med sina barn efter skola, dagis eller under tiden man är föräldraledig. Ur ett tillgänglighetsperspektiv finns också mer att önska. Även om mycket är gjort

så finns det mer att göra vad gäller utemiljöerna i det utsträckta området. Även de bästa stadsrummen avseende tillgänglighet kan få problem under vintern.

Norra Älvstranden – som alla andra, men också helt unik

Med utgångspunkt i den här undersökningens informanter kan man hävda att Norra Älvstranden, med dess olika stadsdelar, verkar vara ganska lik många andra delar av Göteborg – eller för den delen andra städer. När det är mörkt, kallt och blåsigt är man mindre utomhus. För Norra Älvstranden skapar detta en skarp kontrast gentemot den varmare säsongen på året. Som vi sett i texten, präglas den här delen av Göteborg en varm och skön sommardag av ett mycket rikt folkliv, både genom att de som bor där använder sin närmiljö (kajerna, kolonilotter, utflyktslekplatsen) men också genom att många tar sig hit från andra delar av staden för att flanera, fika och i allmänhet njuta av vattenkontakten via kajpromenad och bryggor. På det viset har området något som inte finns någon annanstans i hela Göteborg – en lång sammanhängande promenad utan avbrott utmed vattnet. Och att det lockar är förstås lätt att begripa.

Boendet här är, i synnerhet för Eriksberg och Sannegården, jämförelsevis dyrt, men det är inte märkvärdigt stora skillnader jämfört med hyres- eller bostadsprisnivåer i andra områden med hög grad av nyproduktion. På Norra Älvstranden, kanske undantaget Lindholmen, har väldigt mycket nya bostäder byggts under en jämförelsevis kort period, något som sannolikt bidrar till känslan av att detta är särpräglat ur det hänseendet. Avsaknaden av blandningen mellan gamla och nya bostadshus ger en särskild känsla, vilken kan skapa föreställningsvärldar av olika slag. Detta tillsammans med det spektakulära läget skapar specifika förutsättningar för vad Norra Älvstranden är idag, hur det ses genom andras ögon.

Detta med blicken utifrån på området har varit en genomgående fråga i denna studie: vad tänker man om de delvis nedsättande resonemang som finns kring området – ”pensionärskuvös”, ”gräddhylla” och så vidare. Fick de som flyttat

Vattenkontakten ger ett rikt folkliv under sommarhalvåret.

ut hit på senare år då sina farhågor besannade? Svaret är tydligt nej. I de olika stadsdelarna belägna på Norra Älvstranden, finns mer barn än någon lyckades förutsäga. Det betyder att det av många ses som en alldeles utmärkt boendemiljö för barn.

En lokal identitet?

Det är med andra ord tydligt att Norra Älvstranden är en plats att rota sig på. Det är få eller ingen av informanterna som pratar om att flytta därifrån eftersom det här finns det mesta man behöver trots allt och att ta sig till och från ”stan” och andra delar av Göteborg för arbete eller fritidssysselsättning är förhållandevis enkelt. Man har sina favoritplatser i området, som man gärna visar upp för vänner, bekanta eller kanske affärskontakter. Men det är inte på Norra Älvstranden man bor, det är inte heller det man visar upp. Man är rotad och kanske stolt över Lindholmen, Sannegården eller Eriksberg och de olika unika värden som finns kring dessa stadsdelar. Kanske har detta att göra med den långa historia som dessa stadsdelar har – men som inte kan sägas gälla för Norra Älvstranden. ”Man bytte i alla fall inte varv”: under varvsindustrins långa era skapades som det verkar starka identifikationer kring de olika varven, identifikationer som blir mentala gränser på olika vis och som man förhåller sig mer aktivt till. För Lindholmen sitter ränderna i – här är stadsdelen sig mest lik och det finns många hus och byggnader kvar. Traderingen av det ”Lindholm-ska” får hjälp av fysiska gestalter vilket ger identiteten ett djup och en jordmån att växa i. Betyder detta då att de delar där de fysiska spåren av den för staden och området så viktiga historiska byggnaderna har en svagare identitet? Både ja och nej. Det är uppenbart att kajpromenaden mellan Eriksberg och Lindholmen lockar många besökare hit och promenaden är något man som boende gärna visar upp. I den här studien har vi lekt lite med idén om vykort; vilka saker, ställen eller företeelser skulle man sätta på ett vykort ämnat för att ge en

bild av sitt område (se sid 21). Flera av informanterna berättar att de visar upp promenaden, att de tar vänner, bekanta och även affärskontakter till kajerna på somrarna. Sådana aktiviteter är inte bara att ”visa upp”, det kan ses som identitetsbyggande praktiker, en trading av lokal identitet som byggs i mötet mellan boende och besökare.

Norra älvstranden och framtiden

Vad kan man, med utgångspunkt i den kunskap som denna studie bringat, säga om framtiden för Norra Älvstranden? Och vad är värt att lyfta upp som viktiga lärdomar inför omvandlingen av Göteborgs centrala älvrum i övrigt? Hur kan, formulerat annorlunda, Norra Älvstranden fungera som rollmodell för annan stadsomvandling – avseende den sociala dimensionen? Detta avslutande avsnitt försöker dra ihop trådarna och syftar till att lyfta upp det som kan vara viktigt att ha med i en framtida exploatering, här på Norra Älvstranden och/eller på andra platser. En lista med några nyckelfaktorer, som man kan säga bygger (vidare på) det sociala livet, följer:

Möjligheter till socialt umgänge inomhus behövs

De allra flesta informanterna i denna undersökning berättar om hur värdefulla och använda uterummen på Norra Älvstranden är under årets varma månader. Som kontrast finns det halvår när det är mörkt och då vädret inte inbjuder till någon vidare utevistelse. Flera påtalar i det sammanhanget avsaknaden av möjligheter att göra något inomhus, t.ex. med barn. Det räcker inte att det finns några caféer, någon form av offentlig inomhusmiljö där inte konsumtion är i fokus är en viktig aspekt för en levande stadsdel i Sverige, där klimatet begränsar samvaro utomhus i större utsträckning än i länder i Sydeuropa, till exempel. I fallet Norra Älvstranden skulle en flytt av stadsdelsbiblioteket till en mer tillgänglig plats, och med utökade öppettider, kunna vara ett sätt att möta behovet.

Ett småskaligt näringsliv är en nyckel till långsiktig trivsel och ett fungerande vardagsliv

Att planera för nya urbana, socialt intressanta och hållbara miljöer utan att inkludera näringslokaler av olika slag, i bottenvåningar och på andra vis, är idag i stort sett otänkbart. Skall man säga något generellt utifrån samtida planeringsforskningsteorier och aktuella plandiskussioner så skulle det vara att stadsliv uppstår genom en blandning av funktioner. Stadsdelarna på Norra Älvstranden har haft väldigt olika förutsättningar för detta: vi har sett att det på Lindholmen funnits ett småskaligt näringsliv under en väldigt lång tid. Av denna undersökning informanter finns många ”kulturbärare”, människor som har bott eller verkat här under en så lång tid att de varit med på den tid när områdets utbud av olika affärer var mer än dubbelt så omfattande. Dessa berättelser skapar en bild av Lindholmen som naturligt innehållande många verksamheter och genom informanterna får vi också en bild av ett livaktigt lokalt liv med många mö-

ten och ett rikt föreningsliv. I de mer nybyggda delarna av Norra Älvstranden behövs en sådan ”stadslivsinfrastruktur” mer aktivt byggas in, vilket i alla fall i tanken är knepigare. Här hamnar vi i en av knäckfrågorna för den sociala aspekten av nyproduktion. Att detta har betydelse för boendeupplevelsen är dock tydlig: flera av informanterna diskuterar hur det är avsaknad av ett rikare utbud som är det huvudsakliga problemet – men också möjligheterna – med området.

Sammanbindande stråk och platser viktiga för den sociala samvaron

Utgår man från den här studien, är en viktig aspekt på hållbar stadsutveckling att skapa sammanbindande stråk mellan olika områden – liksom det är med öppna och rekreativa plaster som inte är kopplade till konsumtion. Vi har sett att det finns sådana inom Norra Älvstranden, och flera informanter ger exempel på hur de brukar dessa frekvent. Det handlar om promenadstråket utmed kajerna, som man både joggar och har konstvandringar utmed. Kolonilotten på Lindholmen, vars framtid varit osäker i omgångar, är en ovärderlig resurs för hela Norra Älvstranden eftersom mycket föreningsverksamhet sker kring den. Å andra sidan finns få sådana kopplingar till områden ”utanför”, vilket skapar en dålig rumslig integrering till exempelvis Backaplan, Bräcke och Biskopsgården. Läger vi här till att många både brukar båttrafiken på älven och ser en utvecklingspotential i den, skapas en möjlig framtidsbild där gränserna norrut från Norra Älvstranden blir ännu skarpare. För områdets långsiktiga framtid känns därför kopplingarna norrut som nyckelfaktorer för framtiden.

Till sist

Till sist vill vi som arbetat med studien tacka alla medverkande informanter för att de gett oss en stund av sin tid för att ge oss viktig input för hur deras vardag ser som Lindholmsbor, Sannegårdsbor och Eriksbergsbor. Tack!

Joakim Foresmalm, Göteborg mars 2011

REFERENSER

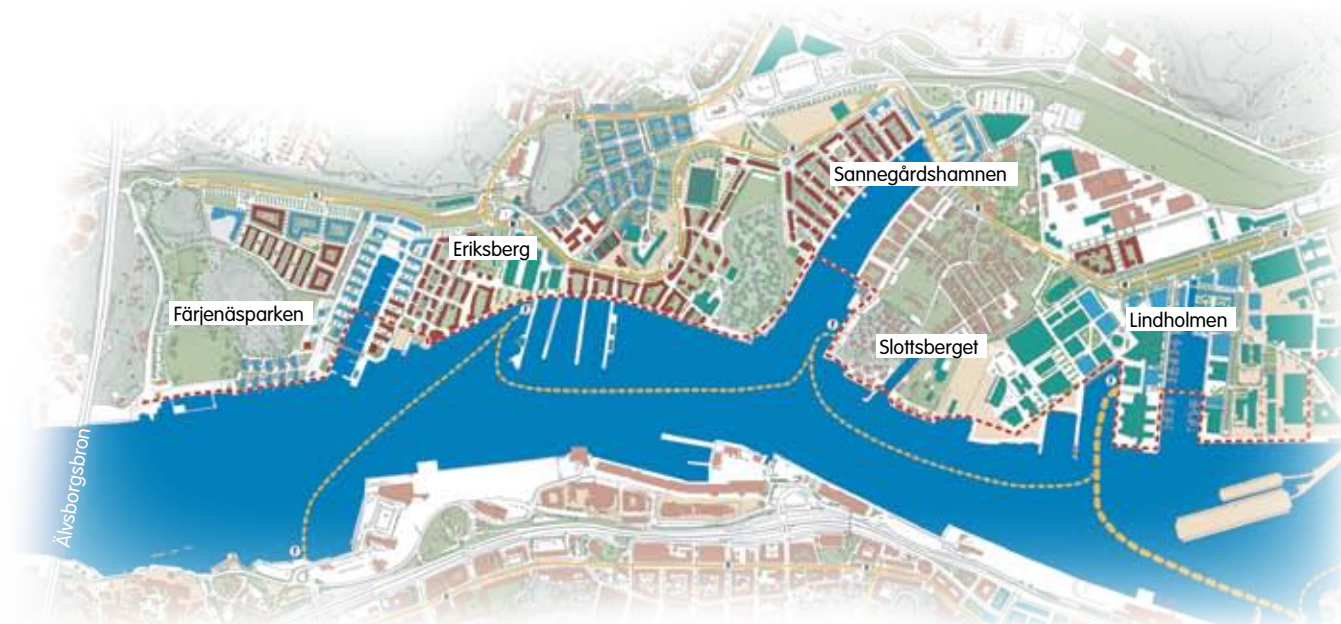
Alver, Bente & Öyen, Öyar (1998). Etik och praktik i forskarens vardag. Lund, Studentlitteratur.

Healy, Patsy (1997) Collaborative planning. Shaping places in fragmented societies. London, Macmillan Press.

Trossholmen, Ninni (2009) Norra Älvstranden. En vandring från dåtid till nutid. Göteborg, Arkipelag förlag.

Öhrström, Bo (2004) Urban Processes and Global competition. Enabling factors for mutual and economic development at Norra Älvstranden in Göteborg. Göteborg, Chalmers tekniska högskola.

ORIENTERINGSKARTA

BILAGA: FRÅGELISTA

BAKGRUNDSFRÅGOR

Hur gammal är du och vad arbetar du med?

Hur bor du idag (storlek, upplåtelseform, familjeförhållanden)?

Hur länge har du bott på Norra Älvstranden (din stadsdel)?

OM DITT BOENDE

Beskriv ditt boende idag – insida och utsida!

Varför valde du/ni Norra Älvstranden som boendemiljö?

Hur ser en dag ut för dig och din familj – arbete, skola, fritid?

OM BOENDET & NÄROMGIVNINGEN

Hur ser dina kontakter med de omgivande stadsdelarna ut? Finns det barriärer för kontakt?

Vilken service (handel, kultur, social service som skolor, dagis, m.m.) brukar du till vardags i området?

Vilka är de självklara mötesplatserna i området för dig?

Vilket föreningsliv brukar – och/eller saknar – du?

Vilka grönområden och områden för rekreation i övrigt brukar du?

Hur ser dina sociala kontakter ut med andra boende, verksamma, föreningsliv osv.?

Hur upplever du tryggheten i området där du bor?

Hur fungerar miljöaspekter på Norra Älvstranden – sortering, bilpooler etc.?

Norra Älvstranden – stadsdelen vid vattnet. Vad betyder detta för dig?

OM FÖRFLYTTNINGAR OCH BEBYGGELSESTRUKTUR

Hur upplever du kommunikationsmöjligheterna i/med Norra Älvstranden och din stadsdel?

Vad tänker du om den byggda miljön avseende rusmlighet-täthet-tillgänglighet-utseende?

Vilka funderingar kring upplåtelseformer i området har du?

Är Norra Älvstranden en tillgänglig del av Göteborg?

OM IDENTITET OCH FÖRESTÄLLNINGAR HOS ANDRA

Var säger du att du bor någonstans? "Tillhör" du något särskilt område?

Vad tänker du om följande påståenden?

- "Det goda staden"
- "Döft efter 17"
- "Norra Älvstranden är inte en del av Hisingen"
- "Pensionärskuvöser"

Vad visar du huvudsakligen upp av ditt närområde och Norra Älvstranden när du har besök?

OM ÄLVSTRANDEN OCH FRAMTIDEN

Om vi tittar 25 år framåt i tiden – vad ser du för bild av Norra Älvstranden och ditt grannskap då?

Av vilken eller vilka anledningar skulle du flytta härifrån?

Vilka andra goda exempel på stadsliv eller stadsbyggnad skulle du vilja lyfta fram som värda att ha med sig för Norra Älvstrandens framtid?

2010 är det 25 år sedan omvandlingen av Göta Älvs norra sida startade. Varvsindustrin har blivit till kunskapskluster och till boende i vattennära lägen. Utgångspunkten för den förändringen har varit att bygga den goda staden – en stad för alla. När nu Norra Älvstranden kommit en bra bit på vägen (ungefär 10 000 av de tänka 20 000 boende är inflyttade) och när utvecklingen siktar åt nya delar av älvstaden är det tid för reflektion. Hur gott blev livet? Var är det gott att bo på Norra Älvstranden? Vilka strukturer understödjer eller stjälper möjligheter för det goda livet?

Den här intervjustudien ger 17 olika svar på dessa frågor från boende på Norra Älvstranden. Eller Norra Älvstranden, förresten, är det egentligen där man bor? De djupa historiska kopplingarna i området har skapat identiteter som till viss del finns kvar idag och man bor i Eriksberg, på Lindholmen eller i Sannegården – alla med lång historia i Göteborg. Genom en allt stridare ström av besökare och en ständigt ökande boendebefolkning skapas förutsättningarna för ett nytt platstagande här, nu mer kopplat till rekreativa rörelser längs vatten och grönområden.